

Ayas Paşa Mezarlığı'nın Gümüşsuyu Hastahanesi çevre duvarlarında kullanılan taşları - Taksim / İstanbul

AYAS PAŞA MEZARLIĞI

İstanbul'da eskiden mevcut olan büyük mezarlıklardan biri.

Taksim'den başlayarak Dolmabahçe ve Fındıklı'ya kadar inen büyük mezarlığın bugün Taksim ve Gümüşsuyu çevrelerine rastlayan kesimini içine almakta idi. Adını, kabri Eyüp Sultan Camii hazîresinde bulunan, Kanûnî'nin vezîriâzamlarından Ayas Paşa'dan alır. Çünkü mezarlık alanı vaktiyle Ayas Paşa Vakfı'na (tesisi: 1526) dahildi ve Ayas Paşa Konağı da bu civarda bulunuyordu. İstanbul'a dair eski seyahatnâmelerin hepsinde tasvir edilen ve gravürlerine yer verilen mezarlık I. Dünya Savaşı'ndan önceki yıllarda kendi haline terkedilmiş, bu sebeple mezar taşları tahrip olmuş, 1933'te ise lağvedilerek diğer 392 mezarlıkla birlikte Evkaf İdaresi'nden İstanbul Belediyesi'ne devredilmiştir. Mezarlığın vaziyet planı, J. Pervititch'in Eylül 1926 tarihli 30. kadastral paftasında görülmektedir. 1915-1917 yıllarında İstanbul'un balondan çekilen hava fotoğraflarında servilerle kaplı olduğu görülen mezarlıkta ilk yapılan binalar Alman Sefareti ile bugünkü Etap Marmara Otel'i'nin biraz yukarısında yer alan ve sonraları İstanbul Kulübü olarak kullanılan Osmanlı Bankası'nın müdür lojmanıdır. Bu inşaat sırasında başlayan tartışmalar mezarlık arazisinin 1933'te belediyeye devredilmesinden sonra da devam etmiş ve vakıf mütevellisi Selâhattin Molla Bey'in azli üzerine arazinin mazbut vakıf haline getirilmesinin ardından mezarlık tamamen ortadan kaldırılmıştır. Bu sırada, özellikle Gümüşsuyu Askerî Hastahanesi'ne yaralı olarak getirilip vefatlarından sonra bu mezarlığa gömülen 1313

(1897) Yunan Harbi'nin bazı şehidlerine ait kabirlerin başka yerlere nakledilmesi, gazetelerin büyük çapta polemîğe girmelerine yol açmış, fakat sonuçta İstanbul'un en merkezî yerlerinden birinin mezarlık olarak bırakılamayacağı görüşü galip gelerek çok değerlenen arazi parsellenip satışa çıkarılmıştır. Kaldırılan mezarların taşları, Reşat Ekrem Koçu'nun tabiriyle, o bölgede inşaatına başlanan "şeddâdî apartmanların" temellerinde ve adı geçen askerî hastahanesinin çevre duvarının yapımında kullanılmış, birkaç tanesi de hâtıra olarak Alman Sefareti'nin bahçesinde muhafaza altına alınmıştı.

Bu mezarlıktaki kıymetli mezar taşı kitâbelerinin tamamı, XIX. yüzyılın sonlarında Fındıklılı İsmet Efendi tarafından tesbit edilmişse de yayımlanmadan yazarın ahşap eviyle birlikte bir yangın sonucu yok olmuştur. Bu mezarlıkta medfun bazı kişilerin mezar taşları da Fazıl Ayanoglu tarafından tesbit edilmiştir. Tarihçi Fındıklılı Silâhtar Mehmed Ağa, şair Şînâsî gibi pek çok ünlü kişinin gömülü olduğu bilinen mezarlığın en eski fotoğrafı *Ma'lûmât Mecmûası*'nda (29 Teşrinievvel 1324, sy. 158), diğer bazı fotoğrafları ise yakın yıllarda yayımlanmıştır (Eldem, II, 16, 18; Gülersoy, II, 123).

1970 yılında yanan ve daha sonra tamir edilerek bugün Atatürk Kültür Merkezi adıyla faaliyette bulunan Kültür Sarayı da Ayaspaşa Mezarlığı üzerine inşa edilmiş binalardandır. Bunun karşı köşesinde, Gümüşsuyu'na inen yokuşun sağ başında bulunan iş hanı da 1980'lerde mezarlıktan kalan son parçanın kaldırılması suretiyle inşa edilmiş ve böylece yakın yıllara kadar küçük bir kısmı duran Ayaspaşa Mezarlığı hiçbir izi kalmayacak şekilde tamamıyla ortadan kaldırılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sicill-i Osmânî, I, 161, 446, 447; İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 213, 340; *Jak Pervititch Kadastral Paftaları*, İstanbul 1926, pafta 30; Çelik Gülersoy, *İstanbul Görünümleri*, Milano, ts., II, 123; Sedat Hakkı Eldem, *Boğaziçi Anıları*, İstanbul 1979, II, 8, 16, 18; *Vakıflar Bölge Müdürlüğü Kayıtları*, İstanbul 1986; *Ma'lûmât Mecmûası*, sy. 158, İstanbul 1314; Fazıl Ayanoglu, "Tahrip Edilen Eski Eserler Serisi Lütfi Efendi'nin Mezarı", *VD*, IX (1971), s. 264, rs. 6; İbrahim Artuk, "Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa", *TD*, sy. 27 (1973), s. 130; R. Ekrem Koçu, *İst.A*, III, 1488; *İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul 1982, II, 853-854.

NECDET İŞLİ

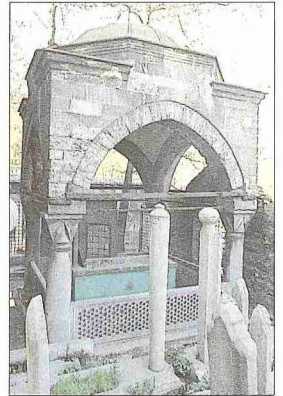
AYAS PAŞA TÜRBESİ

İstanbul'da
Eyüp Camii'nin arkasında
Bostan İskeleyi'ne açılan kapının
sağında bir türbe.

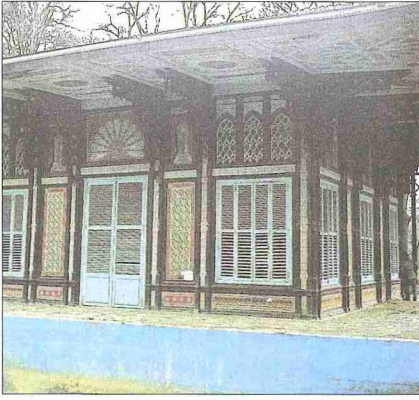
Kanûnî Sultan Süleyman'ın sadrazamlarından Ayas Paşa için yaptırılmıştır. 22 Ramazan 942 (15 Mart 1536) tarihinde sadârete getirilen Ayas Paşa bu mevkide iken 26 Safer 946'da (13 Temmuz 1539) veba salgınında ölünce, Sâî Mustafa Çelebi tarafından belirtildiğine göre, Eyüp'teki türbesinin yapımı Lutfi Paşa'nın tavsiyesiyle, o vakte kadar tanınmayan Mimar Sinan'a ısmarlanmıştır. Fakat Mimar Sinan'ın bilinen eserlerini sayan tezkirelerde bu türbenin adı yoktur. Sadrazam Ayas Paşa'nın, 1559'da idam edilen Bağdat ve Âmid Beylerbeyi Ayas Paşa ile karıştırılmasından dolayı bu yanlışlığın doğduğu ileri sürülmüştür. Türbe çok harap durumda iken yakın tarihlerde büyük ölçüde tamir görerek kurulanmıştır.

Ayas Paşa Türbesi, dört mermer sütuna oturan kesme taştan dört sivri keplerin taşıdığı kubbeden ibaret bir açık türbedir. Kubbenin altında yüksek bir mermer sanduka bulunur. Bunun baş şâhidesi mihrap biçiminde işlenmiş, ayak taşı ise düz olup üzerlerinde güzel bir hatla kabrin paşaya ait olduğunu belirten Arapça bir ibare vardır. Ayak şâhidesinde ise türbenin sahibinin adı ve ölüm tarihi yer almaktadır.

Ayas Paşa Türbesi mimarisi bakımından fazla dikkat çekici bir eser olmakla beraber, Mimar Sinan'ın ilk eseri olduğu söylentisi ona İstanbul'un içindeki tarihi yapılar arasında özel bir yer sağlamıştır.

Ayas Paşa
Türbesi -
Eyüp /
İstanbul

Ayasağa Kasrı'nın Çinili Köşk veya Av Kasrı adıyla tanınan Havuzbaşı Köşkü ve köşkün ahşap işçiliğinden bir detay

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmî*, I, 296; Sâî, *Tezkiretül-bünyân*, İstanbul 1315, s. 26; Ap-tullah Kuran, *Mimar Sinan*, İstanbul 1986, s. 21; Tacettin Topaç, "Ayaspaşa Türbesi", *İst.A*, III, 1488-1489.

SEMAVİ EYİCE

AYASAĞA KASRI

İstanbul'un Rumeli tarafında günümüzde de aynı adla anılan yerde XIX. yüzyılda yapılmış sultan kasrı.

Maslak'ta Ayasağa köyü yakınındaki kuru içinde bulunan bu kasır, hünkârın kısa süre kalması için yapılmış bir "bi-niş" kasırdır. İlk inşasının Sultan II. Mahmud devrinde olduğu, bahçesinde bulunan bu padişaha ait 1831 tarihli bir nişan taşından tahmin edilmektedir. Batı mimari üslûbunda saray ve kasırları tercih ederek hepsini bu görüşe göre yenileten Sultan Abdülaziz, Ayasağa Kasrı'nı da küçük bir Avrupa sarayı biçiminde yeniden inşa ettirmiştir. Mimarlarının Sarkis ile Agop Balyan kardeşler oldukları ileri sürülmüştür. Buna karşılık biz-zat Sarkis Kalfa tarafından hazırlanan 1875 tarihli bir listede ise burası kendi eseri olarak gösterilmiştir.

Ayasağa Kasrı II. Meşrutîyet'in ilânından sonra askerî kuvvetlere verilerek I. Dünya Savaşı yıllarında Süvari Küçük Zâbit (Astsubay) Okulu olarak kullanılmıştır. 1936'ya doğru tamir edildikten sonra süvari okuluna tahsis edilmiş, korunun bir kısmına büyük bir de kapalı manej yapılmıştır. 1960'ta jandarma kuvvetlerine verilen kasır 1973'te bir tamir daha görmüştür. Şimdi de silâhlı kuvvetlere aittir.

Ayasağa Kasrı, dış görünüş bakımından XIX. yüzyıl Avrupası'nın pek çok sa-

yıdaki büyük köşklarinin tam bir benzeridir. Bir bodrumun üzerinde iki kat halinde olup ayrıca meyilli damda bir de çatı katı vardır. Bu kırma çatı (mansarde) bol sayıda pencerelerle aydınlanmıştır. Hiçbir gösterişi olmayan dış kapıya mermer bir merdivenle çıkılır. Alt katta mermer döşeli büyük bir sofadan köşlerdeki dört odaya geçilir. Zarif ve tek çıkışlı bir merdiven yukarı kata bağlantı sağlar. Bu merdiven başında zengin bezemeli tavanı taşıyan destekler, koyu yeşil sütunların demet halinde birleştirilmesi suretiyle elde edilmiştir. Kasrın bilhassa üst kattaki tavan süslemesi motiflerin renkleri ve altın yaldızın bolluğu ile dikkati çeker. Üst kat sofasının tavan süslemesinde eski Türk sanatından alınma motiflerin de kullanılmasına karşılık, diğer tavanlar kaburgalı ve kasetli biçimlerde yapılarak bunların içleri çok renkli bezemelerle doldurulmuştur. Oda tavanlarında ise bazı yerlerde, o yıllarda usulden olduğu gibi, manzara resimleri yapılmıştır.

Ayasağa Kasrı bahçesi içinde mutfak ile maiyet-i şâhâne odalarının bulunduğu ikinci bir köşkten başka, Sultan II. Mahmud adına dikilmiş 5,30 m. yüksek-

liğinde bir nişan taşı bulunmaktadır. Bunun bir yüzünde on dört mısralık esas kitâbe, diğer yüzünde ise buraya süvari okulunun yerleşmesini bildiren ikinci bir kitâbe vardır. Ayasağa korusunun alt tarafındaki vadide, iyi suyu olan bir pınarın yakınında 100 × 20 m. ölçüsünde ve 2,5 m. derinliğinde büyük bir havuz ile bunun başında da Çinili Köşk veya Av Kasrı denilen ahşap, ufak bir yapı daha bulunmaktadır. Bu havuzlu kasrın esasının Sultan II. Mahmud devrine ait olduğu bilinmekle beraber bugün görülen yapı Abdülaziz devrinindir. Sultan II. Mahmud tarafından yaptırılan havuzun bir dar cephesi tabii kayalar biçiminde olup karşısındaki dar kenarın başında ise Çinili Köşk inşa edilmiştir.

Etrafını çepçevre ince ahşap direklerin taşıdığı bir saçak ile örtülü revaklar dolaşan bu köşk, yukarıdaki esas bina ile yapılmış olup onun müstemlâttır. Her tarafında bol, geniş pencerelerin bulunuşu, buranın yazın kısa süreli eğlencelerde padişahın oturması için yapıldığını gösterir. Kiremit kaplı bir çatının örttüğü bina, ortasında bir havuz bulunan büyükçe bir salonla iki küçük odadan ibarettir. Bu odaların üstünde de herhalde çalgıcılar için ayrıca bir musandra vardır. Salonun iki köşesine ise mermerden bir selsebil ile bir kahve ocağı yerleştirilmiştir.

Çinili Köşk'ün bu adı almasının sebebi, duvarlarını kaplayan çeşitli renk ve desenlerdeki çinilerdir. Bunların istisnasız hepsi Avrupa'da yapılmış olup hiçbir bakımdan Türk çini sanatı geleneği ile bağlantılı değildir. Gerek dış revandanın gerek içerideki salonun tavanları da zengin biçimde nakışlarla bezenmiştir. Ayrıca panjurlu alt pencerelerin üstünde sıralanan tepelik pencereler de renkli camlarla kapatılmıştır. Kasrın etrafın-

Ayasağa Kasrı ve kasrın içinden bir görünüş - Maslak / İstanbul

